

Ministerie van Defensie

MIVD 2017 Jaar Verslag

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inleiding	7
Militaire missies	21
Landen van aandacht	27
Contra-inlichtingen en veiligheid	33
Wiv 2017	41
Samenwerkingen	41
Governance en verantwoording	45

Voorwoord

Als medewerker van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst bevind je je in een lastige positie. Het liefste zou je open willen zijn over de dreigingen die er op ons afkomen; hoe belangrijk het werk is wat je doet en tegen welke problemen en beperkingen je soms aanloopt. De slagkracht van de MIVD is echter het grootst als zij in stilte en achter de schermen haar werk kan doen.

Het domein van de MIVD is immers inlichtingen: meer weten dan de ander. De dienst maakt dreigingsanalyses en vormt de oren en ogen van de krijgsmacht.

Het belang daarvan is groot. Elke dag hebben de krijgsmacht en de defensie-industrie te maken met klassieke en digitale spionage en pogingen tot sabotage door landen, organisaties en groeperingen die hun eigen macht en kracht in de wereld willen vergroten. De MIVD waarschuwt en helpt om dit tegen te gaan.

De dienst levert ook militaire inlichtingen om onze troepen te beschermen. Welke nieuwe wapens ontwikkelen andere landen? Wat gebeurt er precies in gebieden waar Nederlandse militairen een missie uitvoeren? Het werk van de MIVD is dus letterlijk van levensbelang.

Helaas blijft de onrust om ons heen groot. Kijk maar naar Rusland, het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Ook de cyberdreiging en de verspreiding van wapentechnologie baren ons zorgen.

Beschermen wat ons dierbaar is – onze veiligheid, vrijheid en welvaart – gaat in dit krachtenveld zeker niet vanzelf. Meer dan ooit heeft Nederland goede inlichtingen nodig.

In de Defensienota heb ik dan ook gekozen voor een informatiegestuurde krijgsmacht. Versterking van de MIVD is daarvoor hard nodig.

Elke dag weer maken de mensen van de MIVD de zware verantwoordelijkheid waar om ons land, onze troepen en onze bondgenoten van de benodigde inlichtingen te voorzien.

Zoals gezegd kunnen zij niet alles met u delen. Maar wat zij wel mogen openbaren, leest u in dit jaarverslag 2017.

Minister van Defensie
Ank Bijleveld-Schouten

'Dreigingen zijn
complex, divers en
onvoorspelbaar'

Inleiding

De wereld is onveilig geworden en aan verandering onderhevig. Dreigingen zijn complex, divers en onvoorspelbaar. De MIVD staat voor de opgave deze dreigingen te onderkennen, te voorspellen en waar nodig (mede) te mitigeren. Voor de veiligheid van Nederland en zijn bondgenoten, de bescherming van de troepen in binnen- en buitenland en de bevordering van de internationale rechtsorde.

Wettelijke taken

De taken van de MIVD zijn vastgelegd in de Wet op de inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (Wiv)2017 en de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo). Deze taken zijn:

A. Het doen van onderzoek:

- naar het potentieel en de strijdkrachten van andere mogendheden voor een juiste opbouw en doeltreffende inzet van de krijgsmacht;
- naar factoren die van invloed zijn of kunnen zijn op de handhaving en bevordering van de internationale rechtsorde voor zover de krijgsmacht daarbij betrokken is of naar verwachting kan worden betrokken.

B. Het doen van veiligheidsonderzoeken.

C. Het doen van onderzoek dat nodig is voor het treffen van maatregelen:

- om activiteiten te voorkomen die de veiligheid of paraatheid van de krijgsmacht schaden;
- voor een juist verloop van mobilisatie en concentratie van de strijdkrachten;
- voor een ongestoorde voorbereiding en inzet van de krijgsmacht om de internationalerechtsorde veilig te stellen of te herstellen (zie ook A, tweede aandachtspunt)

D. Het bevorderen van maatregelen ter bescherming van de onder C genoemde belangen, waaronder begrepen maatregelen voor de beveiliging van geheime gegevens van de krijgsmacht.

E. Het doen van onderzoek naar andere landen, ten aanzien van onderwerpen met militaire relevantie, die in de Geïntegreerde Aanwijzing Inlichtingen & Veiligheid zijn opgenomen.

F. Het opstellen van dreigingsanalyses voor taken in het kader van de bewaking en beveiliging van personen.

Eén van de meest ingrijpende veranderingen van de afgelopen jaren is de brede verspreiding van digitale technologie. De toenemende digitalisering biedt Defensie enerzijds de kans om de effectiviteit van het militair optreden aanzienlijk te vergroten. Anderzijds betekent dit ook een toenemende kwetsbaarheid in het cyberdomein. Schermutselingen, inbreuken en heimelijke operaties aangestuurd door statelijke actoren zijn hier aan de orde van de dag. In 2017 heeft de MIVD onder andere doelwitten van digitale spionage bij Defensie en de Defensie-industrie opgespoord, gewaarschuwd of geholpen met het schoonmaken van netwerken.

De verspreiding van massavernietigingswapens vormt een ernstige bedreiging van de internationale veiligheid. Het risico op de inzet van chemische, biologische, radiologische en/of nucleaire wapens is toegenomen. Zo heeft Noord-Korea in 2017 een zesde nucleaire proef gehouden met beduidend grotere explosieve kracht. De MIVD heeft samen met de AIVD het afgelopen jaar verschillende verwervingspogingen van proliferatiegevoelige goederen vrijdeld.

De MIVD volgt militair technologische ontwikkelingen om de Nederlandse krijgsmacht te adviseren over de juiste uitrusting tegen dreigingen. Zo ontwikkelt de Russische Federatie wapensystemen waarmee doelen op langere afstand en sneller dan voorheen kunnen worden aangevallen. De Chinese defensie-industrie is steeds meer in staat om grotendeels zelfstandig wapensystemen te ontwikkelen. Bovendien volgt de MIVD de ontwikkelingen op het gebied van geïmproviseerde explosieven in missiegebieden en de dreiging van inzet van terroristische en extremistische groeperingen.

De modernisering van de Russische krijgsmacht is in 2017 voortgezet. De Russische mogelijkheden tot het voeren van een grootschalig conflict zijn toegenomen. Bovendien neemt de hybride dreiging vanuit de Russische Federatie toe: het samenspel van misleidende, ondermijnende en openlijk ontwrichtende activiteiten. Voorts was er in 2017 meer Russische betrokkenheid bij conflicten buiten de traditionele Russische aandachtsgebieden.

Deze ontwikkelingen krijgen in dit jaarverslag dan ook extra aandacht: cyber, proliferatie, militaire technologie en de Russische Federatie. Daarnaast is er aandacht voor de missieondersteuning, landen van aandacht, contra inlichtingen en veiligheid, en de inrichting van de MIVD-organisatie.

Cyber

Spionage, beïnvloeding en sabotage in het digitale domein vormen een ernstige en groeiende dreiging voor Nederland en zijn bondgenoten. Temeer ook vanwege toenemende afhankelijkheid van (vitale) digitale systemen. De dreiging gaat vooral uit van landen met grote geopolitieke ambities. Staten zijn daarbij op zoek naar informatie om de krijgsmacht te moderniseren of de economie te versterken. Ook biedt hacken mogelijkheden om te saboteren, of om gehackte informatie te gebruiken om besluitvorming of publieke opinie te beïnvloeden. Digitale spionage wordt bovendien steeds vaker ingezet ter ondersteuning van klassieke spionage operaties en vice versa.

Nederland herbergt een grote hoeveelheid potentiële doelwitten en is kwetsbaar voor digitale spionage. Dit geldt onder meer voor de Nederlandse defensie-industrie. De MIVD heeft het afgelopen jaar meer dan ooit doelwitten en slachtoffers van digitale spionage opgespoord, gewaarschuwd, op de hoogte gesteld, geadviseerd over of geholpen met het schoonmaken of -houden van netwerken. De doelwitten in Nederland betroffen zowel Defensie, de Defensie-industrie, overheidsinstellingen, NGO's, vitale sectoren en individuen. De kennis die voortkomt uit de inlichtingenonderzoeken wordt zoveel mogelijk ontsloten naar het publiek. De MIVD deelt in dat kader actief informatie met het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) en het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging (NBV) zodat zij juiste en actuele adviezen kunnen geven. Technische kenmerken worden ingezet ten behoeve van detectie van digitale spionage in het kader van het Nationaal Detectie Netwerk (NDN) dat de MIVD samen met AIVD en NCSC onderhoudt.

Ook wereldwijd is door samenwerking met de internationale partnerdiensten het zicht op nieuwe daders en slachtoffers van digitale spionage het afgelopen jaar wederom fors toegenomen. Naast diverse buitenlandse civiele instanties heeft de MIVD ook verschillende militaire organisaties van bondgenoten bijgestaan bij het voorkomen van digitale aanvallen of het opschonen bij succesvolle infecties. De MIVD wijst in het bijzonder op de interesse die verschillende landen hebben in de NAVO.

'Digitale spionage wordt steeds vaker ingezet ter ondersteuning van klassieke spionage operaties en vice versa'

'Gestolen informatie wordt soms vóór publicatie gemanipuleerd'

Nadat een digitale spionagepoging is geslaagd, kan publicatie volgen van gestolen documenten die de goede naam van een doelwit aantast (zogenoemde hack 'n leak-operaties). Publicatie gebeurt zowel op platformen zoals Twitter als op speciaal daartoe opgerichte websites. De MIVD heeft vastgesteld dat gestolen informatie soms vóór publicatie wordt gemanipuleerd. Ook is vastgesteld dat dreigementen met publicatie of rechtszaken op basis van gestolen informatie soms achter de schermen worden ingezet als drukmiddel om een staatsbelang te behartigen.

Sabotage van digitale systemen is een concreet en groeiend probleem. In 2017 zagen we bijvoorbeeld de ontwrichtende werking in de Rotterdamse haven, als gevolg van een digitale aanval op de Oekraïne (Not-petya). Het afgelopen jaar hebben diverse landen hun sabotageprogramma's verder geprofessionaliseerd. Veelal blijven dergelijke programma's beperkt tot het infiltreren van informatie-systemen voor spionagedoeleinden; daadwerkelijke manipulatie of het toebrengen van schade blijft dan achterwege. Maar hackers positioneren zich wel om ernstige schade toe te brengen, mochten de internationale verhoudingen daartoe aanleiding geven.

Het vaststellen wie achter een cyberoperatie zit, is een zeer complexe en moeilijke taak die veel inlichtingenmiddelen en optimale samenwerking vergt. Staten gebruiken steeds vaker een geanonimiseerde infrastructuur of een brede set van tooling en code zodat hun eigen operaties initieel naar andere landen lijken te wijzen. Toerekenen aan daders is daardoor meestal een complex en langlopend proces. Goed inlichtingenonderzoek en goede samenwerking zijn daarbij van cruciaal belang.

Met behulp van diplomatieke inspanningen of andere drukmiddelen zoals publieke toerekening, worden internationaal steeds vaker landen tot verantwoording geroepen. Sommige daderlanden hebben als gevolg daarvan hun digitale spionageactiviteiten voor een korte periode teruggedroefd, hoewel van een structurele afname op langere termijn vooralsnog geen sprake is gebleken. Tevens bleek het assertiever reageren tot gevolg te hebben dat de hackergroeperingen geavanceerder zijn gaan opereren.

Proliferatie

Een ernstige dreiging bedreiging van de internationale veiligheid vormt de verspreiding van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen. Veel aandacht ging het afgelopen jaar uit naar de grote technologische stappen die Pyongyang gemaakt heeft ten aanzien van zijn programma's voor massavernietigingswapens. Een zesde nucleaire proef met een beduidend grotere explosieve kracht en de lanceringen van drie intercontinentale ballistische raketten zetten Noord-Korea internationaal op de kaart en leidden tot zware internationale sancties. Belangrijk was ook of Teheran zich hield aan de afspraken van het internationale nucleaire akkoord en welke ontwikkeling het Iraans ballistische raketprogramma doormaakte. Iran besteedde vooral aandacht aan het vergroten van de nauwkeurigheid en het bereik van de Iraanse raketten.

Een gemeenschappelijk team van de MIVD en de AIVD, de zogenaamde Unit Contraproliferatie (UCP), verricht onderzoek naar landen die worden verdacht van de productie en/of ontwikkeling van massavernietigingswapens. Dat zijn de zogenaamde 'landen van zorg'. Daarbij wordt ook naar pogingen van deze landen om proliferatiegevoelige goederen in of via Nederland te verwerven gekeken.

'Unit Contraproliferatie brengt proliferatierisico's onder de aandacht bij bedrijven en instellingen om zo het bewustzijn te vergroten'

Dit gebeurt in nauwe samenwerking met andere partijen, zoals het Ministerie van Buitenlandse Zaken, de Douane en buitenlandse partnerdiensten. De UCP verhinderde in 2017 verschillende verwervingspogingen van proliferatiegevoelige goederen. Ook bracht de unit proliferatierisico's onder de aandacht bij bedrijven en instellingen om zo het bewustzijn te vergroten.

Ter ondersteuning van het Nederlandse (export)beleid ter voorkoming van proliferatie zijn in 2017 diverse rapportages uitgebracht, waaronder 18 ambtsberichten aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Zorgelijk is dat in het Midden-Oosten nog steeds incidenten plaatsvinden met chemische strijdmiddelen met als dieptepunt de aanslag in april in Khan-Sheikhoun in Syrië waarbij tientallen personen zijn omgekomen en honderden zijn gewond geraakt. De UCP heeft vorig jaar herhaaldelijk gerapporteerd over de mate waarin Syrië bereid is openheid van zaken te geven over het eigen chemischwapensprogramma.

Ook mogelijke biologische en chemische programma's in andere landen van zorg gaven aanleiding tot diepgaander onderzoek en leidden tot rapportages. Daarnaast leverde de UCP technische bijstand aan het onderzoek naar de chemische en biologische dreiging van niet-statelijke actoren in Syrië en Irak (in het bijzonder ISIS) en de potentiële dreiging hiervan voor Nederland.

Militaire technologie

Het volgen van militair technologische ontwikkelingen is van groot belang om de Nederlandse krijgsmacht op de juiste wijze te kunnen uitrusten tegen bestaande en toekomstige dreigingen. In 2017 besteedde de MIVD in dit verband onder andere aandacht aan de Russische Federatie en China.

Daarnaast volgde de MIVD nauwlettend de vooruitgang op het gebied van geïmproviseerde explosieven in missiegebieden en de dreiging van de inzet van onbemande (vliegende) platformen door extremistische en terroristische groeperingen.

De Russische Federatie ontwikkelt wapensystemen met een groot bereik en hoge snelheid. De Russische krijgsmacht kan hiermee doelen op de langere afstand en in minder tijd aanvallen en een (potentiële) tegenstander de toegang tot een regio ontzeggen, bijvoorbeeld de Baltische Zee en de Zwarte Zee. Het gaat om onder

andere geleide langeafstandsraketten tegen maritieme, lucht- en gronddoelen. Een voorbeeld is het operationaliseren van grote hoeveelheden Russische langeafstandskruisvluchtwapens met een bereik van meer dan tweeduizend kilometer zoals de Russische strijdkrachten in 2017 meerdere malen hebben laten zien. Bij de ontwikkeling van deze wapens hoort ook de integratie van moderne communicatie- en detectiesystemen.

De basis van de militaire capaciteit van de Russische Federatie bestaat nog steeds uit wapensystemen uit de tijd van het einde van de Sovjet-Unie. Deze systemen vormen de ruggengraat van de Russische strijdkrachten zoals tanks, pantservoertuigen, grond-luchtverdedigingssystemen en jachtvliegtuigen. Het overgrote deel van de als "nieuw" aangekondigde Russische wapensystemen vindt zijn oorsprong in deze periode en zijn vooral doorontwikkelingen met verbeterde elektronica zoals sensor- en communicatiesystemen. Deze relatief moderne wapensystemen zijn in de afgelopen jaren in grote aantallen geëxporteerd naar het Midden-Oosten, Afrika en Latijns-Amerika. De MIVD volgt de ontwikkelingen en proliferatie van deze relatief moderne wapensystemen daar waar deze in potentie een bedreiging kunnen vormen voor de krijgsmacht of regionale stabiliteit.

'De Russische Federatie ontwikkelt wapensystemen met een groot bereik en hoge snelheid'

De Russische defensie-industrie werkt ook aan de ontwikkeling van nieuwe generaties wapensystemen en strategische intercontinentale ballistische raketten. Daarbij hoort uitbreiding en modernisering van de militaire ruimtevaartprogramma's. Nieuwere technologieën zoals 3D-printen, lasers en kunstmatige intelligentie kunnen daarin ook hun toepassing vinden. Door het ontbreken van een moderne hoogtechnologische infrastructuur en het effect van de internationale sancties tegen de Russische Federatie lopen deze programma's echter vertraging op. De MIVD blijft ook de komende jaren de (technologische) ontwikkelingen binnen de Russische defensie-industrie en krijgsmacht nauwlettend volgen. Een specifiek aandachtspunt hierbij is de export van *dual-use* goederen en kennis. Dit betreft veelal hoogwaardige civiele technologie die bruikbaar is in militaire wapensystemen.

Andere belangrijke militair-technologische ontwikkelingen in de Russische Federatie zijn wapensystemen die specifiek gericht zijn tegen C4ISR-systemen¹ zoals satellieten en communicatienetwerken. Het gaat hier bijvoorbeeld om antisatellietwapens en elektronische oorlogsvoeringsystemen.

De Chinese defensie-industrie heeft zich in de afgelopen jaren verder ontwikkeld: van een kopieerindustrie van vooral Russisch materieel tot een industrie die in staat is in grote mate zelfstandig wapensystemen te ontwikkelen en te produceren. Deze trend zette zich in 2017 voort en zal dat de komende jaren blijven doen. In de sectoren waar onvoldoende technische kennis voorhanden is, worden componenten in andere landen (waaronder ook westerse) verworven, gekocht of in licentie in China gebouwd. Mede door de sterke industriële ontwikkeling en

toenemende kennis om hoogwaardige, kwalitatief steeds betere technische componenten te ontwikkelen kan China inmiddels moderne wapensystemen produceren die tenminste gelijkwaardig zijn aan, en waarschijnlijk ook goedkoper zijn dan, vergelijkbare Russische wapensystemen. Ook op het gebied van (militaire) ruimtevaart heeft China een aanzienlijke ontwikkeling doorgemaakt.

Daarnaast volgt de MIVD de technologische ontwikkelingen van geïmproviseerde wapensystemen, zoals geïmproviseerde bommen (*Improvised Explosive Devices*, IED's), *home made explosives* (HME) en commercieel verkrijgbare radiografische vliegtuigen en helikopters (*Unmanned Aerial Vehicles*, UAV's). De resultaten van MIVD onderzoek worden gebruikt om tegenmaatregelen te ontwikkelen waardoor slachtoffers kunnen worden voorkomen.

Een technische ontwikkeling die het afgelopen jaar een vlucht heeft genomen, zijn de radiografische initiatiesystemen voor explosieven (*Radio Controlled Improvised Explosive Devices*, RCIED's). Radiografisch bestuurbare apparatuur wordt steeds meer in het dagelijks leven toegepast, is goedkoop en eenvoudig te verkrijgen. Terroristische organisaties maken hier handig gebruik van en passen de voorhanden zijnde technologieën toe in hun geïmproviseerde wapensystemen.

Een opvallende ontwikkeling van de laatste jaren onder terroristische organisaties is de toepassing van commercieel verkrijgbare radiografische vliegtuigjes en helikopters (UAV's). Tegenwoordig behoren UAV's tot de standaard inzetmiddelen van terroristische organisaties in Irak en Syrië, maar ook Afghanistan en Libië. Waar terroristische organisaties deze systemen eerst gebruikten voor korte verkenningen en het maken van promotiefilmpjes, ontwikkelen UAV's zich inmiddels tot een aanslagmiddel dat op afstand kan worden ingezet.

'Waar onvoldoende technische kennis voorhanden is, worden componenten in andere landen verworven, gekocht of gebouwd'

¹ Afkorting C4ISR: Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance Reconnaissance

Dreiging door Rusland

Kantelend veiligheidsbeeld

In de visie van het Kremlin zijn Westerse en Russische veiligheidsdoelstellingen grotendeels onverenigbaar en strijdig. Het gaat hierbij niet alleen om de ontwikkeling en verdeling van machtsmiddelen, maar ook om botsende wereldbeelden en onderliggende waardesystemen en ideologieën. Een groot deel van de Russische bevolking deelt de opvatting van de Russische overheid.

De Russische Federatie streeft een andere wereldorde na, waarbij de verschillende grootmachten (waaronder Rusland) beschikken over een eigen invloedssfeer. In feite betekent dit dat de soevereiniteit van 'kleinere staten' - gelegen in de Russische periferie en op onderwerpen die van wezenlijk belang zijn voor de Russische perceptie van veiligheid - beperkt is. Rusland blijft een ingrijpende wijziging van de Europese veiligheidsarchitectuur nastreven waarbinnen de rol van de NAVO in Europa substantieel kleiner is.

Ontwikkeling militair vermogen

Ook in 2017 was er sprake van een verdere modernisering van de Russische krijgsmacht. De MIVD volgt deze ontwikkelingen nauwgezet. Defensie blijft een geprioriteerde post binnen de Russische federale begroting. Het omvangrijke nieuwe Staatsbewapeningsprogramma 2018-2027, in december door president Poetin getekend, onderstreept het belang dat het Russisch leiderschap hecht aan de ontwikkeling van het militair instrument. Binnen het Staatsbewapeningsprogramma wordt de prioriteit gelegd bij de modernisering van de strategisch nucleaire strijdkrachten, de ontwikkeling van lange-afstanddu-*alcapable* precisiegeleide kruisvluchtwapens (die kunnen worden voorzien van conventionele en nucleaire ladingen), strategische luchtverdediging, inlopen van gepercipieerde technologische achterstanden en de inzetbaarheid van de krijgsmacht.

Door de structurele investeringen sinds 2008, en geholpen door grootschalige oefeningen en expeditionair optreden in Syrië, is er sprake van een toenemende kwalitatieve en kwantitatieve verbetering van de Russisch conventionele en nucleaire strijdkrachten. Het gevolg van deze reorganisatie en modernisering is dat

'Rusland schroomt niet om zich te mengen in de interne aangelegenheden van soevereine staten'

de Russische strijdkrachten op korte termijn een aanzienlijke gevechtskracht kunnen concentreren en een escalatiepotentieel hebben. De Russische mogelijkheden tot het voeren van een grootschalig conflict - inclusief (tactisch) nucleaire dimensie - zijn als gevolg hiervan toegenomen. De NAVO wordt in toenemende mate genoemd als een potentiële tegenstander.

De MIVD volgde in 2017 de voorbereiding en uitvoering van de grootschalige Russische oefening ZAPAD17 ('WEST17') in de onmiddellijke nabijheid van de NAVO-oostflank waarin een grootschalig conflict met een hoogtechnologische tegenstander werd beoefend. Hoewel deze oefening - die naast conventionele ook nucleaire elementen bevatte - kleiner in omvang was dan aangekondigd door westerse media, en Rusland zich relatief terughoudend opstelde, strekte deze oefening zich uit over een groot aantal gebieden en vormde het een goede indicatie voor het toenemend Russisch militair vermogen.

Een militair conflict tussen de Russische Federatie en de NAVO is op de korte termijn zeer onwaarschijnlijk, maar anders dan in het recente verleden, wel voorstelbaar. Dit is een zogenaamd *low probability, very high impact* scenario. Omdat Rusland een nucleaire supermacht is, waarbij tactische kernwapens een fundamenteel andere rol innemen dan in het Westen, heeft een conflict met Rusland altijd potentieel een nucleaire dimensie.

Ontwikkeling 'hybride oorlogvoering'

Hybride oorlogsvoering maakt al sinds jaar en dag deel uit van het Russische politieke en militaire instrumentarium. De doelstelling van hybride oorlogvoering is het beïnvloeden en aantasten van besluitvormingsprocessen, beïnvloeden van de publieke opinie, het creëren van onzekerheid en het aantasten van nationale of supranationale cohesie en solidariteit. Een essentieel kenmerk van hybride oorlogvoering is dat er geen sprake is van een openlijk gewapend conflict. Desondanks speelt de Russische krijgsmacht een belangrijke rol als instrument voor *strategic messaging* en ter intimidatie. Voorbeelden hiervan zijn het opvallend oefenen met strategische en tactische nucleaire strijdkrachten, de inzet van de nieuwste *dualcapable* wapensystemen in Syrië (waarvan de militaire meerwaarde beperkt is), grootschalige *snap alert exercises* (onaangekondigde alarmeringsoefeningen) en al eerder genoemde trainingsactiviteit, waarbij sommige oefeningen in de directe omgeving van de NAVO-oostflank plaatsvinden. Het Russische ministerie van Defensie speelt in toenemende mate een sleutelrol in de coördinatie van de toepassing van klassiek militaire, hybride en cyber middelen.

Een centrale rol binnen hybride oorlogvoering is er voor beïnvloedings- en informatieoperaties. Binnen de informatie-operatie presenteert Moskou het eigen optreden als humanitair, redelijk en de-escalerend. Het Westerse optreden (bijvoorbeeld de ontplooiing van *enhanced Forward Presence* in de Baltische staten en Polen) wordt daarentegen afgeschilderd als escalerend en getuigen van een dubbele moraal. De Russische informatie-operaties zijn niet gericht op consistentie of het presenteren van een 'alternatieve waarheid' maar op het zaaien van verwarring, het vergroten van tegenstellingen en het bespelen van emoties onder specifieke doelgroepen. Hoewel dit op zich geen nieuw fenomeen is, noch uniek Russisch, wordt de effectiviteit en impact vergroot door de huidige snelle verspreiding via digitale nieuwsbronnen en social media.

Oekraïne

De veiligheidssituatie in Oost-Oekraïne werd ook in 2017 gevolgd, waarbij de inspanningen vooral waren gericht op de Russische betrokkenheid bij het conflict. Het conflict in Oost-Oekraïne heeft intussen alle kenmerken van een bevroren conflict. Het vredesproces ('Minskproces') heeft in 2017 nauwelijks voortgang geboekt. Beide zijden doen het geweld langs de conflictlijn regelmatig opblazen. De ontwikkelingen in Oost-Oekraïne, met een reëel potentieel voor escalatie en regionale destabilisatie, blijven een aandachtspunt voor de MIVD. Ondertussen is er sprake van een gestage opbouw van het Russisch militair vermogen op de illegaal geannexeerde Krim. De Russische mogelijkheden om invloed uit te oefenen in de Zwarte Zee regio nemen hierdoor toe.

Toenemend Russisch engagement

In 2017 was er sprake van een toenemende Russische betrokkenheid bij conflicten en conflictresolutie buiten de traditionele Russische aandachtsgebieden, een trend die enkele jaren geleden is ingezet. Dit optreden is vooral gericht op de ondersteuning van regimes maar ook partijen en stromingen die de Russische agenda direct of indirect steunen. Hoewel het meest duidelijke voorbeeld de Russische betrokkenheid in Syrië is, was er in 2017 een toenemende betrokkenheid in Noord-Afrika en het Midden-Oosten, Zuid-Amerika, de Westelijke Balkan en de Indo-Pacific.

De Russische Federatie kan in Syrië zowel militair als politiek een succes claimen, ongeacht de uitkomst van de politieke besprekingen en de vredesonderhandelingen. Ondertussen heeft de Russische Federatie zich met deze militaire betrokkenheid (relatief goedkoop) het strategisch initiatief voor een groot deel naar zich toe getrokken. De Russische militaire en politieke positie in het Midden-Oosten is in 2017 sterk verbeterd, terwijl Rusland zich op mondiaal niveau heeft gepresenteerd als (militaire) grootmacht en onmisbare onderhandelingspartner.

Militaire missies

De MIVD draagt met dreigingsanalyses bij aan de politiek-militaire besluitvorming bij inzet in missiegebieden. Na ontplooiing van de troepen ondersteunt de MIVD de commandanten ter plaatse met (contra) inlichtingenproducten. Deze producten dragen bij aan de *situational awareness* en de *situational understanding* van de commandanten en bieden hen handelingsperspectief.

Operation Inherent Resolve

Net als in de voorgaande jaren waren in 2017 Syrië en Irak primaire aandachtsgebieden voor de MIVD, vooral vanwege de Nederlandse betrokkenheid bij *Operation Inherent Resolve* (OIR) gericht tegen *Islamitische Staat in Irak en al-Sham* (ISIS). Nederland draagt bij aan OIR door de *Capacity Building Mission Iraq* (CBMI) waarin Nederlandse militairen Iraakse en Koerdische militairen trainen die tegen ISIS strijden. In 2017 heeft Nederland ook tankercapaciteit geleverd aan de Coalitie. Sinds 1 januari 2018 nemen Nederlandse F-16's weer deel aan Coalitie-operaties boven Irak en Syrië.

De MIVD keek naar de strijd in Syrië, waar drie hoofdactoren tegen elkaar strijden: het bewind, de gewapende oppositie in voornamelijk West-Syrië en ISIS in voornamelijk Oost-Syrië. Een vierde actor, de Syrische Koerden, speelt een specifieke rol in het noordoosten. Rusland en Iran steunen het bewind. Enkele Golfstaten en buurlanden Turkije en Jordanië staan de oppositie bij. In 2017 slaagde het bewind erin zijn in 2016 verworven momentum vast te houden en zijn militaire positie te versterken. Na het instellen van de de-escalatiezones in West-Syrië - als gevolg van internationaal overleg in Astana - kon het bewind troepen vrijmaken voor operaties tegen ISIS in Oost-Syrië, hierbij voorzien van militaire (lucht)steun van de Russische Federatie.

Ook de door Syrische Koerden gedomineerde *Syrian Democratic Forces* (SDF) wisten - met uitgebreide Coalitiesteun - terrein te veroveren op ISIS. Hierdoor verloor ISIS haar feitelijke hoofdstad al-Raqa en werd zij in Oost-Syrië teruggedrongen tot het gebied langs de Eufraat. De prominente rol van de Syrische Koerden blijft een pijnpunt voor de Turkse regering, omdat zij de dominante Syrisch-Koerdische partij als een verlengstuk van de Turks-Koerdische PKK beschouwt.

De Syrische gewapende oppositie is in 2017 verder teruggedrongen door zowel militair optreden als door lokale akkoorden met het bewind. In Noordwest-Syrië baart vooral het optreden van het jihadistische *Tahrir al-Sham* zorgen. Deze organisatie - voorheen het *al-Nusra Front* - slaagde er in 2017 in, door gerichte operaties en initiatieven, steeds meer invloed te vergaren. De MIVD heeft frequent gerapporteerd over de ontwikkelingen bij de gewapende oppositie.

Jama'at Nusrat al-Islam wal-Muslimin (JNIM 'groep van loyaliteit aan de islam en de moslims'). Deze groepering was verantwoordelijk voor verschillende aanslagen op de Malinese veiligheidssector, MINUSMA, de Franse missie 'BARKHANE' en lokale doelen waar veel westerlingen komen. Daarnaast breidden aan JNIM gelieerde groeperingen hun operatiegebied steeds meer naar Centraal-Mali uit.

Naast dit terroristisch geïnspireerde geweld is ook sprake van een instabiele politieke situatie. In augustus 2017 werd een referendum over de herziening van de Malinese grondwet afgeblazen na hevige protesten onder de bevolking over de voorgenomen wijzigingen. Ook in Gao hebben grootschalige, voornamelijk vreedzame, demonstraties plaatsgehad.

Resolute Support

De missie Resolute Support (RS) ondersteunt de verdere opbouw van een professioneel veiligheidsapparaat in Afghanistan, waaronder leger en politie. Nederlandse militairen adviseren samen met bondgenoten het hogere kader van het leger en de politie.

In 2017 was de toestand in Irak instabiel. Hoewel ISIS steeds meer controle over het grondgebied verloor, vormde haar optreden nog altijd een dreiging voor de Nederlandse militaire presentie en activiteiten op de grond en in de lucht. Tegelijkertijd namen spanningen tussen verschillende Iraakse anti-ISIS actoren toe, soms met lokale gewelddadige confrontaties tot gevolg. De dienst rapporteerde dan ook continu over de veiligheidssituatie in het land. Verder richtte de MIVD zich op de politieke situatie in Irak, daar waar dit een effect had op de veiligheid in het land. De Iraakse overheid slaagde er in 2017 niet in de politieke impasse te doorbreken, de verdeeldheid in het land weg te nemen en verzoening van de verschillende bevolkingsgroepen te bewerkstelligen. Dit droeg bij aan de instabiliteit van Irak. De Iraakse politieke elite is zich aan het positioneren voor de nationale verkiezingen die gepland zijn in het voorjaar van 2018. De Iraakse-Koerden richten zich op het Koerdische onafhankelijkheidsreferendum, wat implicaties heeft voor de stabiliteit van Irak.

MINUSMA

Nederlandse militairen namen in 2017 deel aan de *Mission Multidimensionnelle Intégrée des Nations Unies pour la Stabilisation au Mali* (MINUSMA) in Mali. Deze militairen verzamelen, verwerken en analyseren inlichtingen voor de Verenigde Naties, die hierdoor effectiever kunnen optreden.

Terroristische organisaties vormen de grootste bedreiging voor MINUSMA-troepen. De toegenomen samenwerking tussen verschillende in Mali actieve terroristische groeperingen resulteerde begin 2017 in de oprichting van het terroristisch collectief

De politieke inlichtingenanalyses van de MIVD richtten zich onder meer op het machtsspel tussen de regering van nationale eenheid (NUG) en *power brokers* in Noord-Afghanistan. Daarnaast werd in 2017 onderzoek gedaan naar de intenties, capaciteiten en activiteiten van de Taliban en (en *Islamic State Khorasan Province (ISKP)*)

UNMISS

De *United Nations Mission in South Sudan (UNMISS)* ziet toe op de veiligheidssituatie in Zuid-Sudan. De militairen van UNMISS, waaronder Nederlandse militairen, beschermen de bevolking en onderzoeken mensenrechtenschendingen.

Er vinden nog steeds met grote regelmaat gevechten plaats tussen het regeringsleger en rebellen. Het is onrustig op diverse locaties in de deelstaten Upper Nile, Unity, Western Bahr el-Ghazal en Jonglei. Ook in de zuidelijke equatoriale deelstaten vinden regelmatig gevechten plaats. Naast de onveilige situatie in grote delen van het land, heeft het land ook te kampen met ernstige voedseltekorten. In delen van de deelstaat Unity is in februari 2017 formeel de hongersnood uitgeroepen. Hoewel deze toestand later weer werd opgeheven, blijft de voedselonzekerheid zeer groot.

Atalanta

Nederland nam in 2017 opnieuw met een schip van de Koninklijke Marine deel aan EU Operatie Atalanta ter bescherming van de koopvaardij en het bestrijden van de piraterij. De activiteiten van de Somalische piratennetwerken zijn sinds 2012 sterk afgenomen. Toch zijn er in 2017 enkele piratenaanvallen geweest, die echter niet hebben geleid tot langdurige kapingen.

Nederlandse militairen nemen in internationaal verband deel aan de EU Trainingsmissie (EUTM-S) in Somalië voor de opleiding van militairen van de *Somali National Army (SNA)* en advisering van de militaire staf.

UNTSO en UNIFIL

Nederland neemt in Libanon deel aan de VN-missies UNTSO (*United Nations Truce Supervision Organisation*) en UNIFIL (*United Nations Interim Force in Lebanon*). Bovendien is er een nauwe relatie van Libanon met Syrië. Het voortdurende conflict in Syrië sorteert een negatief effect op de veiligheidssituatie in Libanon. De MIVD richt zich op zowel de politieke als de veiligheidssituatie in Libanon, waarbij aandacht wordt besteed aan onder meer Hezbollah. Deze organisatie speelt een belangrijke rol in de binnenlandse politiek van Libanon en strijdt in Syrië aan de zijde van de Syrische regeringstroepen. Ten slotte worden regionale ontwikkelingen gevolgd, vooral de rivaliteit tussen Iran en Saudi-Arabië, die ook in Libanon zichtbaar is.

Baltische staten en Polen

Afgezien van bovengenoemde missies levert Nederland een bijdrage aan *enhanced Forward Presence (eFP)*. Deze vooruitgeschoven aanwezigheid van de NAVO in de drie Baltische staten en Polen draagt bij aan de versterking van de Europese veiligheid, een geloofwaardige afschrikking en toont bondgenootschappelijke solidariteit. De aanwezigheid is beperkt in omvang en defensief van aard. Nederland levert een gemechaniseerde compagnie onder Duits bevel in Litouwen.

Landen van aandacht

In een snel veranderende en onvoorspelbare wereld met gekende en ongekende dreigingen groeit de behoefte aan militair relevante inlichtingen over bepaalde landen van aandacht ten behoeve van conflictpreventie en -beheersing.

China

In oktober 2017 heeft de Chinese communistische partij haar 19de partijcongres gehouden, waarbij de Chinese leider Xi Jinping voor een nieuwe termijn is benoemd tot voorzitter van de *Central Military Commission* (CMC). In die rol heeft Xi aangekondigd dat de PLA (de Chinese krijgsmacht) niet alleen groot in omvang, maar ook sterk en toekomstbestendig moet worden. Als mijlpaal voor het realiseren van een militaire macht van wereldklasse heeft Xi Jinping het jaar 2035 genoemd als stip aan de horizon waarin dit ambitieuze plan zou moeten zijn verwezenlijkt.

Ondanks een verdere toename van het aantal activiteiten van vooral de Chinese luchtmacht en marine, bleef de situatie in 2017 relatief rustig. De Chinese marine legt steeds vaker bezoeken af aan Europese havens. Ook opvallend was de deelname van Chinese schepen aan een Russische maritieme oefening in de Baltische zee. China zette in 2017 zijn aanwezigheid in de Zuid-Chinese Zee voort. China ging in 2017 door met het inrichten van kunstmatige eilanden in de Zuid-Chinese Zee. In reactie daarop zijn ook andere landen rond de Zuid-Chinese Zee verder gegaan met het uitbreiden van de militaire capaciteiten op de door hen bezette eilanden, rotsen en riffen. Het aantal Chinese militaire vlieg- en vaarbewegingen in het oostelijke deel van de Stille Oceaan neemt toe. Zo heeft China in 2017 zijn tweede, in eigen huis ontworpen en gebouwde, vliegdekschip te water gelaten.

'Een kenmerk van hybride oorlogvoering is dat er geen sprake is van een openlijk gewapend conflict'

China draagt bij aan de internationale antipiraterij inspanningen in de Golf van Aden en aan verschillende VN-missies in vooral Afrika. Om deze activiteiten te kunnen ondersteunen is in 2017 in Djibouti een basis in gebruik genomen. Deze basis wordt door de Chinese regering steevast aangeduid als een "logistiek steunpunt". Waarschijnlijk gebeurt dit, omdat een buitenlandse Chinese militaire basis indruist tegen het jarenlang door Beijing gepropageerde standpunt dat China geen buitenlandse militaire bases nastreeft. Gelet op de rol die China met zijn krijgsmacht voorstaat bij het beschermen van zijn overzeese belangen, zal de Chinese militaire basis in Djibouti waarschijnlijk een bruggenhoofd functie vervullen voor verdere Chinese militaire activiteiten rond de Indische Oceaan, in Afrika en het Midden-Oosten.

Iran

In 2017 werd onderzoek verricht naar de (militaire) verhoudingen in de Golf-regio vanwege het strategische belang en de vitale economische betekenis hiervan voor het Westen in het algemeen en Nederland in het bijzonder. Iran hanteert het concept van strategische afschrikking voor de veiligheid in de Perzische Golf / Straat van Hormuz, maar ook vanwege de toegenomen politiek-militaire controverse tussen Iran en Saudi-Arabië. De ballistische rakettenmacht kreeg intensieve aandacht. Aandacht was er voor de Iraanse krijgsmacht en vooral haar betrokkenheid bij de strijd in Syrië en, in mindere mate, in Irak. Deze militaire steun is gericht op het bestrijden van ISIS als onderdeel van het nationale Iraanse veiligheidsbeleid en op het aan de macht houden van het Assad-regime.

Ook streeft Iran naar permanente invloed in Syrië en Irak. Iran zal ook doorgaan met het gecaluleerd leveren van militaire steun aan zijn zogenoemde 'strategische sjiitische bondgenoot', Hezbollah. De MIVD is van oordeel dat Iran aan de zijde van de Libanese Hezbollah een directe militaire confrontatie met Israël vermijdt. Tenslotte kreeg de opstelling van Iran ten aanzien van Afghanistan aandacht. Teheran heeft ook belang bij de stabilisering van de veiligheidssituatie in Afghanistan.

Latijns-Amerika en de Caribische regio

In een gezamenlijk team (Team Caribisch Gebied) vergaren de MIVD en AIVD informatie over de regio Latijns-Amerika en het Caribisch gebied. De Nederlandse krijgsmacht is permanent aanwezig in de Caribische delen van het Koninkrijk. Ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op deze aanwezigheid worden door de diensten gevolgd.

De situatie in Venezuela is zorgelijk. Het land is ten prooi gevallen aan de combinatie van een politieke en sociaaleconomische crisis. In het voorjaar en de zomer leidde dit tot grootschalige protesten van de Venezolaanse bevolking. Met de instelling van

een Grondwetgevende Vergadering in de zomer van 2017 heeft de regering in principe de controle over alle Venezolaanse staatsinstellingen. Venezuela raakt internationaal steeds geïsoleerder. De kritiek vanuit de regio groeit. De Verenigde Staten en Canada hebben persoonsgerichte sancties afgekondigd tegen Venezolaanse functionarissen die zich schuldig maken aan democratische ondermijning en mensenrechtenschendingen. Ook de Europese Unie nam een sanctiepakket aan.

Als gevolg van de economische problemen kampt de Venezolaanse bevolking met tekorten aan eerste levensbehoeften en een sterk verslechterde veiligheids- en gezondheidssituatie. Inmiddels verlaten honderdduizenden Venezolanen het land. Hun primaire bestemmingen zijn de buurlanden Colombia en Brazilië, maar ook andere Latijns-Amerikaanse landen, de Verenigde Staten en verschillende Europese landen kennen hoge aantallen Venezolaanse migranten.

Verwacht wordt dat de negatieve trends voor Venezuela ook in 2018 aanhouden. De instabiele situatie in Venezuela heeft een negatief effect op de regionale veiligheidssituatie. Vanwege de potentiële uitstralingseffecten blijven de MIVD en AIVD de ontwikkelingen nauwlettend volgen.

Libië

De politieke situatie en de veiligheidssituatie in Libië bleven in 2017 in vele opzichten fragiel. Mede daardoor was en blijft Libië o.a. op het gebied van terrorisme, mensen-, wapen-, brandstof- en narcoticasmokkel een risico voor een flink deel van de Afrikaanse regio en voor landen van de Europese Unie en een aandachtsgebied voor de MIVD.

Libië blijft nog steeds grofweg verdeeld in minstens twee politieke kampen met hun eigen diffuse militaire verbanden. Ondanks diverse multinationale initiatieven verwacht de MIVD niet dat de diverse rivaliserende groepen in 2018 tot een akkoord zullen komen.

ISIS-Libië toont de afgelopen zes maanden tekenen van herstel. Tot mei 2017 bleef ISIS-Libië grotendeels onder de radar opereren. Daarna opereerde ISIS-Libië echter weer meer provocerend. In augustus en in het najaar werden op verschillende

locaties in Libië diverse aanslagen gepleegd, waaronder een aanslag op het gerechtshof-complex in de havenstad Misrata. Aanslagen van ISIS-Libië in Tripoli vonden in 2017 niet plaats ondanks het feit dat sinds dit najaar steeds meer ambassadeurs en diplomaten hun activiteiten in de hoofdstad hervatten.

Door de rivaliteit tussen strijdende partijen en het ontbreken van een sterk centraal gezag was Libië ook in 2017 een belangrijke schakel in de migratiestroom richting Europa. Meer dan 160.000 migranten arriveerden in 2017 via deze centrale Mediterrane route in Europa, voornamelijk in Italië. De vele sterfgevallen onder migranten tijdens de oversteek was de reden voor onder andere Italië maatregelen te treffen samen met de GNA en diverse aan de GNA gelieerde partijen. De MIVD organiseerde in november 2017 een academische conferentie over mensensmokkel in Afrika.

*'De MIVD waarschuwt
Defensie-onderdelen en
externe organisaties over
mogelijke dreigingen'*

Contra-inlichtingen en veiligheid

Terrorisme en radicalisering

De MIVD heeft in 2017 onderzoek verricht naar de jihadistisch terroristische dreiging tegen belangen van Defensie (waaronder de krijgsmacht, de defensieorganisatie, de defensie-industrie en/of militaire bondgenoten) in het Koninkrijk der Nederlanden, om deze tijdig te signaleren en te neutraliseren. De activiteiten focussten zich enerzijds op het onderkennen van (vermeende) radicalisering binnen Defensie en anderzijds op het onderkennen van jihadistisch terroristische dreiging tegen Defensie. De MIVD waarschuwt Defensie-onderdelen en externe organisaties over mogelijke dreigingen, om maatregelen te treffen.

Melding bijzondere voorvallen

Jaarlijks ontvangt de MIVD meldingen van bijzondere voorvallen. Dit zijn voornamelijk voorvallen vanuit de defensieorganisatie en meldingen van partnerorganisaties of burgers. De meldingen die de MIVD ontvangt (zowel uit Nederland als de missiegebieden), zijn zeer divers. Een deel van deze meldingen houdt een mogelijke bedreiging voor de veiligheid van de krijgsmacht in. Daarbij valt te denken aan opvallende belangstelling voor kazernes, defensiepersoneel of het thuisfront.

Indien noodzakelijk kan de MIVD een derde partij over de (mogelijke) dreiging informeren zodat passende maatregelen kunnen worden genomen. Belangrijke partners binnen Defensie zijn de Beveiligingsautoriteit Defensie en de Koninklijke Marechaussee, buiten Defensie zijn dat de NCTV, de Nationale Politie en de AIVD.

De CI-analyses van dreigingen in (potentiële) missiegebieden worden uiteraard meegenomen in de inlichtingenproducten zoals die worden opgesteld voor de afnemers. Met het uitvoeren van deze taken levert de MIVD een belangrijke bijdrage aan de veiligheid van Defensie en de defensie-industrie, zowel in Nederland als in de missiegebieden.

Spionage

Bij ongeoorloofd vergaren van informatie of ongewenste beïnvloeding door statelijke dan wel niet-statelijke actoren is sprake van spionage. De MIVD voert onderzoek uit naar spionage wanneer deze een bedreiging kan vormen voor het optreden van de krijgsmacht, voor de Nederlandse defensie-industrie of voor bondgenootschappelijke organisaties. Naast spionage kunnen staten zich ook voor andere doeleinden met heimelijke activiteiten bezighouden, bijvoorbeeld voor de beïnvloeding van de politieke besluitvorming of de manipulatie van de beeldvorming en de media. De dreiging doet zich niet alleen voor in Nederland, maar ook in de Caribische delen van het Koninkrijk en in missiegebieden.

De dreiging van traditionele spionage tegen Defensie was in 2017 onveranderd actueel. Rusland en China zijn de twee voornaamste actoren waarnaar onderzoek wordt gedaan. Russische inlichtingendiensten zijn heimelijk aanwezig en actief in Nederland, net als in andere westerse landen. De Chinese inlichtingendiensten vergaren actief militaire inlichtingen in Nederland. De dreiging die uitgaat van deze activiteiten tegen Nederlandse defensiebelangen wordt uiteraard ook onderzocht.

'De dreiging van traditionele spionage tegen Defensie was in 2017 onveranderd actueel'

Extremisme

Acties tegen Defensie vanuit links-activistische en/of links-extremistische georiënteerde groepen en individuen zijn voornamelijk gericht op vier thema's: werving van personeel, de defensie-industrie, de mogelijke opslag van nucleaire wapens en betrokkenheid van Defensie bij de uitvoering van het asiel- en vreemdelingenbeleid. Deze acties hebben meestal een demonstratief karakter en leverden slechts in een enkel geval hinder op.

Rechts-extremisme binnen de defensieorganisatie kan de interne veiligheid van de krijgsmacht ondermijnen. Het gaat bijvoorbeeld om interne onrust als gevolg van discriminatie van militairen, waardoor zowel de hiërarchische structuur binnen een eenheid als de onderlinge samenwerking onder druk kunnen komen te staan.

Het is daarom van belang personen of groepen binnen de defensieorganisatie, die het extremistische gedachtegoed aanhangen dan wel (actief) steun verlenen aan extremistische partijen en organisaties, tijdig te onderkennen.

Veiligheidsonderzoeken

De MIVD is bij de Wet veiligheidsonderzoeken (Wvo) belast met de uitvoering van veiligheidsonderzoeken naar (aspirant-)vertrouwensfunctionarissen bij het Ministerie van Defensie en een deel van de defensieorderbedrijven. Plaatsing op een vertrouwensfunctie wordt voorafgegaan door een veiligheidsonderzoek want vereist een Verklaring van Geen Bezwaar (VGB) op het aan de vertrouwensfunctie verbonden niveau. De wettelijke termijn waarbinnen een veiligheidsonderzoek afgerond moet zijn, is acht weken.

In aanloop naar de op te richten Unit Veiligheidsonderzoeken (UVO), is in september 2017 een aantal medewerkers van Bureau Veiligheidsonderzoeken Defensie geplaatst in het gebouw van de AIVD in Zoetermeer. In de UVO gaan de MIVD en de AIVD samenwerken op het gebied van veiligheidsonderzoeken.

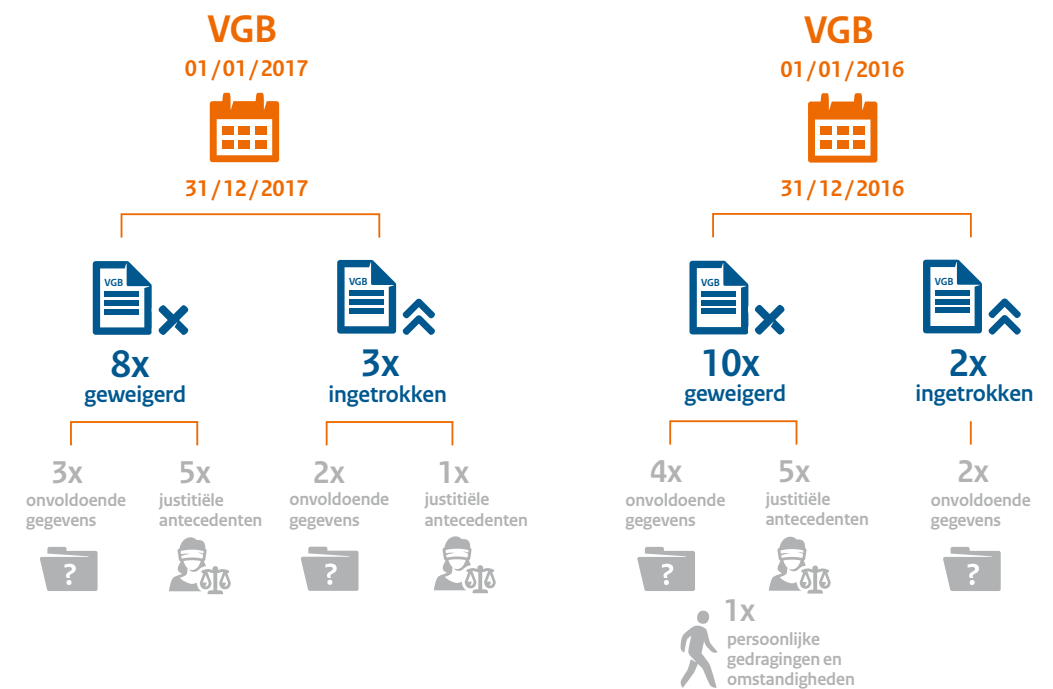
Veiligheidsmachtigingsniveaus

Er zijn drie veiligheidsmachtigingsniveaus: A (het hoogste), B en C. Afhankelijk van het veiligheidsmachtigingsniveau dient het verleden van de (nieuwe) medewerker voor een periode van vijf (C) tot tien (A) jaar inzichtelijk te zijn. Voor partners geldt een periode van vijf jaar. Een VGB wordt afgegeven als, over de te beoordelen periode, voldoende gegevens beschikbaar zijn en er voldoende waarborgen zijn dat betrokkene onder alle omstandigheden de uit de vertrouwensfunctie voortvloeiende plichten getrouwelijk zal vervullen. Als de medewerker en/of partner langer dan zes maanden in een land heeft verbleven waar geen naslag mogelijk is, is in beginsel sprake van onvoldoende gegevens.

Bij onvoldoende gegevens en onvoldoende waarborgen wordt de VGB geweigerd of ingetrokken. In 2015 is, naar aanleiding van een evaluatie van de beleidsregel veiligheidsonderzoeken Defensie, het beleid op een aantal punten gewijzigd. Een belangrijke aanpassing is de herintroductie van het veiligheidsmachtigingsniveau C voor militairen. Voor dit veiligheidsmachtigingsniveau is het niet noodzakelijk dat de justitiële gegevens van de partner of medebewoners (volledig) inzichtelijk zijn.

Aan het eind van 2017 (standdatum 3 januari 2018) zijn in relatie tot dezelfde periode vorig jaar minder aanvragen voor veiligheidsonderzoeken gedaan, 17.106 tegenover 18.331 (2016). De daling treedt op bij alle defensieonderdelen en is deels toe te schrijven aan de daling van het aantal aanvragen voor hernieuwde onderzoeken, 5.337 tegenover 6.044 (2016). Hiermee lijken de aanvragers gehoor te geven aan de oproep van de MIVD om aanvragen voor hernieuwde onderzoeken uit te stellen.

Op 31 december 2017 was 84% van de in 2017 aangevraagde veiligheidsonderzoeken binnen de wettelijke termijn van acht weken afgerond. Van alle initiële (inclusief ophoging) en ABDO-onderzoeken 2017 is 94% binnen de wettelijke termijn van acht weken afgerond. Op dit moment wordt 97% van de initiële B/D- en C-onderzoeken binnen de acht weken afgerond. Van alle DCPL-onderzoeken (sollicitanten) en ABDO-onderzoeken wordt 97% binnen de acht weken afgerond.

Naar aanleiding van de besluiten tot weigering of intrekking van de VGB hebben verschillende mensen bezwaar aangetekend en/of zijn in (hoger) beroep gegaan. Onderstaand in de tabel een overzicht van de afhandeling van bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures naar aanleiding van besluiten veiligheidsonderzoeken.

2017 in 2017	Ingediend in 2017	Afgedaan	Ongeschied	Gegronde	Niet-ontvankelijk	Ingetrokken	Afgewezen
Bezwaren	9	9	5	0	-	3	-
Beroepen	1	9	6	1	-	2	-
Hoger beroep	1	7	6	-	-	2	-
Voorlopige voorziening	1	-	-	-	-	-	-
Totaal	12	25	17	1	-	7	-

Industrieveiligheid

In het kader van de industrieveiligheid adviseert en controleert de MIVD de integrale beveiliging van de defensieorderbedrijven, die onder de Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten (ABDO) vallen, de zogeheten ABDO-bedrijven. Het gaat hier om bedrijven die zijn belast met de uitvoering van gerubriceerde of vitale defensieopdrachten voor Nederland of voor buitenlandse opdrachtgevers door de Nederlandse defensie-industrie. Alleen geautoriseerde ABDO-bedrijven mogen gerubriceerde opdrachten voor Defensie uitvoeren. Het aantal bedrijven dat aan Defensie producten of diensten levert, neemt nog steeds toe. Ook onderzoekt de MIVD het netwerkverkeer en de beveiliging van IT-systemen die in gebruik zijn bij defensieorderbedrijven waar gerubriceerde informatie van Defensie wordt verwerkt en opgeslagen.

De MIVD verzorgt regelmatig voorlichting op het gebied van (digitale) spionage en veiligheid voor medewerkers van Defensie en van ABDO-bedrijven. Hierdoor neemt het bewustzijn van specifieke dreiging toe en is de drempel voor het melden van voorvallen en incidenten verlaagd.

Op 1 juni 2017 zijn de nieuwe ABDO (2017) ondertekend. Er is door de MIVD veel voorlichting over de nieuwe regeling aan bedrijven gegeven. De regelgeving is, gebaseerd op de huidige toegenomen dreiging tegen de Nederlandse defensie-industrie, geheel herzien op het gebied van ongewenste buitenlandse invloeden en overnames van defensie-orderbedrijven, het gebruik van hoofd- en onderaannemers en toeleveranciers bij gerubriceerde defensieopdrachten en de digitale veiligheid bij de defensie-industrie. Ook is een uitgebreide procedure voor incidentbehandeling opgenomen. Daarnaast is de regelgeving in lijn gebracht met het defensiebeveiligingsbeleid.

Gezien de toegenomen dreiging, het aantal gerubriceerde defensieopdrachten en projecten is vanaf 1 september 2017 het organisatiedeel dat zich met industrieveiligheid bezighoudt, uitgebreid.

Cijfers ABDO-bedrijven	
Aantal bedrijven in portefeuille	890
Afgegeven ABDO-autorisaties	166
Geweigerde ABDO-autorisaties	6
Aantal meldingen incidenten	12
Behandelde aanvragen niet-Nederlanders op vertrouwensfuncties bij ABDO opdrachten	56

Cijfers Facility Security Clearance (FSC)	
Op verzoek van het buitenland wordt in verband met de eventuele gunning van een buitenlandse defensieorder aan een Nederlands bedrijf gevraagd een FSC af te geven	
Door buitenland aangevraagde FSC's	50
Aan buitenland afgegeven FSC's	49
In buitenland door NL aangevraagde FSC's	41
Uit buitenland voor NL ontvangen FSC's (incl. een aantal aanvragen uit 2016)	43

Request for Visit

De nieuwe ABDO 2017 schrijven voor dat, naast medewerkers van Defensie, ook bedrijven hun *Requests for Visit* (RFV, voor Defensie gerelateerde reizen) moeten indienen bij het Bureau Industrieveiligheid. Daarmee is het mogelijk een vollediger beeld te krijgen van (trends in) reis- en reizigersgedrag van defensiegerelateerde reizen.

Het afgelopen jaar heeft de sectie RFV de primaire processen verder geautomatiseerd en de samenwerking met partnerlanden geïntensiveerd.

Daarnaast is een bijdrage geleverd aan de beleidsmatige aspecten m.b.t. *Requests for Visit*. Zo zijn, in overleg met de Beveiligingsautoriteit, de regels voor onderlinge bezoeken tussen Duitsland en Nederland versoepeld.

Cijfers Request for Visit	
Aantal uitgaande	2313
Aantal inkomende	634
Totaal aantal aanvragen	2947

'Samenwerking op het gebied van inlichtingen en veiligheid is essentieel voor de bescherming van Nederland en de troepen in binnen- en buitenland'

WIV 2017

Het parlement heeft in 2017 ingestemd met de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017).

Samenwerking

De MIVD werkt samen met andere diensten, partners en organisaties.

Nationale samenwerking

Nationaal werkt de MIVD hecht en intensief samen met de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD). De AIVD en MIVD hebben een aantal gezamenlijke teams (Unit Contraprolikeratie, Team Caribisch Gebied), de *Joint Sigint Cyber Unit* (JSCU): een gezamenlijke afdeling op het gebied van *Signals Intelligence* en *Cyber*. Daarnaast hebben de AIVD en MIVD een gezamenlijke *Unit Veiligheidsonderzoeken* (UVO). AIVD en MIVD werken ook samen in het kader van het convenant delen van dreigingsinformatie voor de burgerluchtvaart.

Een andere belangrijke nationale partner is de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). De NCTV neemt beveiligingsmaatregelen op basis van informatie die onder meer door de MIVD wordt aangeleverd. Een onderdeel van de NCTV waarin de MIVD participeert, is het Nationaal Cyber Security Centrum voor samenwerking op het gebied van *cyber security*. Het gaat om operationele overleggen waarbij informatie wordt uitgewisseld bij cyberincidenten of -dreigingen.

Ook is de NCTV voorzitter van een aantal overlegfora, waarin de MIVD zitting heeft. Zo neemt de MIVD deel aan het Afstemmingsoverleg Bewaking en Beveiliging (ABB), de Stuurgroep Bewaken en Beveiligen en het (pre-) Gezamenlijk Comité Terrorismebestrijding. De MIVD draagt daarnaast bij aan het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN).

Overige nationale samenwerkingsverbanden waarin de MIVD participeert zijn:

Defensie Inlichtingen en Veiligheidsnetwerk

Een succesvolle militaire operatie is ondenkbaar wanneer de commandant van een eenheid niet over een goede inlichtingenpositie beschikt. Om die inlichtingenpositie te kunnen realiseren, is het belangrijk dat alle inlichtingen- en veiligheidsmedewerkers van Defensie nauw samenwerken. In het Defensie Inlichtingen en Veiligheidsnetwerk wordt die samenwerking ingevuld.

Defensie Computer Emergency Response Team (DefCERT)

DefCERT werkt samen met de MIVD om de netwerken van Defensie veilig te houden. Zo wordt onder meer gezamenlijk onderzocht wie achter de digitale aanvallen op het defensienetwerk zitten.

Dreigingsmanagement Potentieel Gewelddadige Eenlingen (PGE)

De MIVD participeert in de interdepartementale stuurgroep Dreigingsmanagement Potentieel Gewelddadige Eenlingen (PGE) onder coördinatie van de NCTV. Deze stuurgroep geeft richting aan de activiteiten die in Nederland worden ondernomen om de (mogelijke) dreiging hiervan te kunnen beheersen.

Contra Terrorisme (CT) Infobox

De CT Infobox is een samenwerkingsverband van de MIVD, de AIVD, de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie, de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), de Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD), de *Financial Intelligence Unit* (FIU), het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), de Koninklijke Marechaussee (KMar), het OM en de NCTV. De CT Infobox draagt bij aan de bestrijding van terrorisme en doet dat door informatie, over netwerken en personen die betrokken zijn bij terrorisme en daaraan te relateren radicalisering, op een centraal punt bij elkaar te brengen en te analyseren.

Platform Interceptie Decryptie en Signaal analyse (PIDS)

Dit is een interdepartementaal platform voor onderzoek en advies. PIDS is tevens intermediair tussen aanbieders van telecommunicatiediensten en -netwerken en de behoeftestellende autoriteiten zoals het OM, opsporingsdiensten, AIVD en MIVD.

Platform 13

Platform 13 is een overlegorgaan tussen telecommunicatiediensten en overheids-partijen. De naam van het platform is een verwijzing naar artikel 13 van de telecommunicatiewet. Hier staan de voorwaarden beschreven waaraan de overheid en telecomaandieners moeten voldoen bij het aftapbaar maken van openbare telecomnetwerken en -diensten. De MIVD dient een verzoek tot tappen van een telefoon in bij de AIVD.

Afstemingsoverleg Cyber (AOC)

Aan het Afstemmingsoverleg Cyber nemen naast de MIVD en AIVD, het OM en de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie deel. Het overleg staat onder leiding van de Landelijke Officier van Justitie. In het AOC worden operationele onderzoeken, waar nodig, afgestemd.

Internationale samenwerking

Internationale samenwerking is cruciaal voor de MIVD. In de wereld van inlichtingendiensten is het gebruikelijk om informatie uit te wisselen. Dit gebeurt echter onder voorwaarden. Door van elkaars informatie gebruik te maken, wordt de inlichtingenpositie van beide diensten versterkt. De AIVD en MIVD hanteren criteria voor de mate van samenwerking met buitenlandse inlichtingendiensten. Die criteria hebben betrekking op:

- De taken en bevoegdheden van de buitenlandse dienst;
- Professionaliteit en betrouwbaarheid van de buitenlandse dienst;
- De mensenrechtensituatie in het land;
- De democratische inbedding.
- Het niveau van gegevensbescherming door de buitenlandse dienst.

Voor een relatief kleine dienst als de MIVD is een effectieve samenwerking met partners van essentieel belang voor de taakuitvoering. Strategisch relatiemanagement borgt een optimale en verantwoorde uitwisseling van informatie met partners. Voor elke buitenlandse dienst waarmee de MIVD samenwerkt, wordt een wegingsnotitie opgesteld. Hierin zijn de samenwerkingscriteria beschreven en is een bevoegdhedenoverzicht voor de samenwerking opgenomen. In de wegingnotitie is ook aangegeven hoe belangrijk de partner is voor de inlichtingenpositie van de MIVD.

'Voor een relatief kleine dienst als de MIVD is een effectieve samenwerking met partners van essentieel belang voor de taakuitvoering'

Multilateraal samenwerking

Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO). Met de toenemende instabiliteit aan de oost- en zuidflank van de NAVO wint multilaterale samenwerking aan belang. De directeur MIVD heeft zitting in het *Military Intelligence Committee (MIC)*, het hoogste besluitvormend orgaan op inlichtingengebied van de NAVO. Voor het voorbereiden en uitvoeren van taken en operaties beschikt de NAVO op diverse niveaus over afdelingen die belast zijn met inlichtingen en veiligheid.

Europese Unie (EU). De EU heeft in de loop der jaren haar eigen buitenland- en veiligheidsbeleid ontwikkeld. Zo wil de EU een bijdrage leveren aan een veiliger wereld, en daarmee een veiliger Europa. Voor de inlichtingenondersteuning van EU-missies worden militaire inlichtingen uitgewisseld met het inlichtingendirectoraat van de EU Militaire Staf. Daarnaast werkt de MIVD samen met het EU Situatiecentrum, met het EU Satellietcentrum en met het EU Defensieagentschap.

BICES. Nederland heeft samen met tientallen andere landen een gerubriceerd netwerk gebouwd om informatie te kunnen uitwisselen, het *Battlefield Information Collection and Exploitation Systems (BICES)*. Dit netwerk maakt het mogelijk om informatie te delen met landen die als bondgenoot deelnemen aan internationale coalities, maar geen lid zijn van de NAVO en de EU. Het BICES-netwerk wordt de komende jaren geschikt gemaakt om omvangrijke, digitale bestanden te kunnen delen.

De *Joint Expeditionary Force (JEF)* en de *Very High Readiness Joint Task Force (VJTF)* zijn snel inzetbare eenheden van de NAVO. Nederland levert militairen aan beide initiatieven. Om de eenheden snel en effectief te kunnen inzetten, hebben de JEF en de NAVO behoefte aan een goede inlichtingenpositie. De MIVD levert een bijdrage aan die inlichtingenpositie.

De MIVD doet mee aan de *Multinational Industrial Security Working Group (MISWG)*. Dit informele samenwerkingsverband heeft als doel procedures en werkwijzen van de deelnemende landen op het gebied van industrieveiligheid op elkaar af te stemmen. Er zijn ad hoc-werkgroepen ingesteld. Eén daarvan buigt zich over de buitenlandse invloed op bedrijven (FOCI: Foreign Ownership, Control and Influence). Een andere werkgroep waakt over de cyber security in de defensie-industrie.

Governance en verantwoording

De minister legt verantwoording af in het parlement. Wanneer dat in de openbaarheid kan, gebeurt dat in de Vaste Commissie Defensie. Wanneer dat achter gesloten deuren moet, legt de minister verantwoording af aan de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD). In de CIVD hebben de fractievoorzitters uit de Tweede Kamer zitting. De directeur MIVD is aanwezig bij de vergaderingen van de CIVD als adviseur van de minister van Defensie op I&V terrein. In dit hoofdstuk worden de verantwoordingsproducten en cijfers over 2017 benoemd.

Raad Veiligheid en Inlichtingen (RVI)

De RVI is een onderraad van de Ministerraad waar de volgende bewindslieden in zitten:

- **Ministerie van Algemene Zaken**
De Minister-President | De Secretaris-generaal Raadadviseur Justitie en Veiligheid | Raadadviseur Defensie | Adviseur Inlichtingen en Veiligheid, adjunct-secretaris RVI
- **Ministerie van Justitie en Veiligheid**
De Minister | De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding | De Korpschef Nationale Politie | De Voorzitter College Procureurs-generaal
- **Ministerie van Defensie**
De Minister | De Secretaris-generaal | De Commandant der Strijdkrachten | Directeur Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
- **Ministerie van Buitenlandse Zaken**
De Minister | De Directeur-generaal Politiek Zaken
- **Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties**
De Minister | De Secretaris-generaal | De Directeur-generaal Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland (CVIN)

Het CVIN is het ambtelijk voorportaal voor de RVI. Het CVIN staat onder leiding van de coördinator voor inlichtingen- en veiligheidsdiensten, tevens secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken. De directeur MIVD en de directeur-generaal AIVD zijn, met Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en de directeur-generaal Politieke Zaken van het ministerie van Buitenlandse Zaken lid van het CVIN.

Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD)

De CTIVD is een onafhankelijke commissie die beoordeelt of de MIVD en de AIVD rechtmatig opereren. Tevens is de CTIVD de onafhankelijke adviseur bij de behandeling en beoordeling van klachten over het optreden van de inlichtingendiensten.

In 2017 heeft de CTIVD vier rapporten over de MIVD gepubliceerd:

- De uitvoering van de notificatieplicht door de AIVD en de MIVD (nr. 51);
- Inzet van bijzondere bevoegdheden jegens advocaten en journalisten (nr. 52);
- Inzet hackbevoegdheid (nr. 53);
- Uitvoering inzageverzoeken persoonsgegevens (nr. 54)

Het volgende rapport is in 2017 vastgesteld en in februari 2018 gepubliceerd:

- Het verwerven van door derden op internet aangeboden bulkdatasets (nr. 55)

Notificatie en klachten

Op grond van artikel 34 Wiv 2002 dient te worden onderzocht of vijf jaar na het beëindigen van de uitoefening van bepaalde bijzondere bevoegdheden hiervan melding gedaan kan worden aan degene jegens wie de bijzondere bevoegdheid is ingezet. Het gaat om de bevoegdheid tot:

- het openen van brieven of andere postzendingen;
- het gericht onderscheppen van communicatie, zoals door het tappen van een telefoon, het plaatsen van een microfoon of een internettap;
- de selectie van ongericht onderschepte niet-kabelgebonden communicatie (SIGINT);
- het binnentreden in een woning zonder toestemming van de bewoner.

In 2017 zijn vier notificaties uitgebracht.

De CTIVD heeft in 2016 onderzoek gedaan naar de uitvoering van de notificatieplicht door de AIVD en de MIVD. Het toezicht rapport (nr. 51) is begin 2017 naar beide kamers der Staten-Generaal gezonden. De aanbevelingen die de CTIVD gedaan heeft in het kader van dit onderzoek zijn overgenomen. In het toezicht rapport werd geconstateerd dat de MIVD een forse achterstand heeft in de uitvoering van notificatieonderzoeken. Door de minister van Defensie is vervolgens de toezegging gedaan dat de achterstanden tot en met 2016 eind 2017 ingelopen zouden zijn. Daarnaast is toegezegd dat in de eerste helft van 2018 de notificatieonderzoeken van 2017 worden afgerond. Hiertoe is binnen de MIVD extra capaciteit vrijgemaakt. Ondanks de extra inspanningen zijn de achterstanden in 2017 niet geheel ingelopen. Daarom zal hierop in 2018 wederom extra capaciteit worden ingezet. Met de inwerkingtreding van de Wiv 2017 vervalt de notificatieverplichting voor SIGINT-inzet.

Met een klacht over (vermeend) optreden van de MIVD kan een persoon zich richten tot de minister van Defensie. Bij de behandeling van de klacht heeft de CTIVD een adviserende rol. Indien de indiener van een klacht zich niet kan vinden in de afhandeling van de klacht door de minister kan hij zich vervolgens wenden tot de Nationale Ombudsman.

In 2017 is één klacht ter advisering doorgezonden aan de CTIVD. Deze klacht was in 2016 bij de MIVD ingediend. De CTIVD heeft geadviseerd de klacht gedeeltelijk gegrond te verklaren. Dit advies is overgenomen.

Inzageverzoeken

Eenieder heeft de mogelijkheid een aanvraag te doen naar eventueel bij de MIVD vastgelegde gegevens. Wanneer deze gegevens niet langer actueel zijn voor de taakuitvoering van de MIVD en in deze gegevens geen bronnen of werkwijze van de dienst worden onthuld, kunnen deze in aanmerking komen voor openbaarmaking. Tegen weigering tot openbaarmaking kan achtereenvolgens bezwaar bij een onafhankelijke commissie en beroep bij de rechtbank worden aangetekend.

Inzageverzoeken 2017										
	Aantal verzoeken	Afge-daan	Gehono-reerd**	Nog lopend	Bezwaar	Afge-daan***	Beroep	Afge-daan	Hoger beroep	Afge-daan
Persoons-gegevens	15	14	2	1	2	1	-	-	-	-
Naar overleden familie	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestuurlijke aangelegen-heden	202	210	1	25	42	5	15	2	-	2
Totaal	218	225*	3	26	44	6	15	2	-	2*

* Deels verzoeken van jaren voor 2017

** Niet gehonoreerd kan betekenen dat er geen gegevens zijn aangetroffen of dat aangetroffen gegevens geweigerd zijn

*** Bezwaarzaken bij inzageverzoeken worden behandeld door het Dienstencentrum Juridische Dienstverlening van het Commando Dienstcentra

Colofon

Datum:
April 2018

Dit is een uitgave van de Militaire-
Inlichtingen en Veiligheidsdienst (MIVD)

Vormgeving:
Crossmedia | Mediacentrum Defensie

Fotografie:
Mediacentrum Defensie
en Richard van Elferen
(Mediatheek Rijksoverheid)